

Trolldomssag 1686.

meddelt af D. H. Wulff.

Paa kgl. Maj.'s Tjenere i Hjørdemaal Sogn i Thy deres Vegne havde Amtsskriver over Thy og Morsø Amter Jens Hanssøns Fuldmægtig Christen Povlsøn til Hillerslev Herredsting indstævnet Maren Christensdatter, Store Sørens Hustru, i Klitten i Hjørdemaal for Trolldom, for hvilken Forbrydelse hun allerede da var bleven fængslet, og fremlagde imod hende først et Sigtelsesvidne af 31te August af otte Mænd, der gik ud paa følgende. Først beskyldte en Mand hende for, at hun paa ti Aars Tid fra og til havde ved sin Trolldoms Kunst beskadiget ham, hans "Mælkind" og Kvæg, og det paa umanerlig Maner, saa han derudover med ganske Hus havde lidt stor Skade; men siden han havde været hos Præsten med hende, var samme hans Mælkind igjen vorden saa godt, som det ikke havde været i mange Aar. Den samme Beskyldning fremkom flere andre Vidner med, nogle af dem med nærmere Betegnelser, f. Ex. at det var sket paa de bedste Tider om Aaret ved St. Hansdags Tider, hvor da deres Mælkind var saa slem, at deres Svin ikke vilde drikke det, og naar de derved forarsagedes til at tilsige Maren Christensdatter, at hun skulde skaffe dem deres Mælkind igjen, og truede hende med at angive det for Øvrigheden, blev det paa nogen Tid godt igjen, hvilket fornemmelig var sket sidste Sommer, eller, at hun havde taget "Goden" af deres Mælkind fra dem, indtil de havde anklaget hende for Præsten, da blev det saa godt igjen, som det ikke havde været i nogle Aar. En anden Mand beskyldte hende for en Ko og en Kvie, som var død for ham, en, at da han før to Aar siden kom fra Nørstrand med to Svin, som han havde solgt, kom han til Maren Christensdatter, som rev "Seen" udi Klitten, og sagde til hende, at hun skulde lade sin Seen-Riven være, ellers vilde han klage det for Øvrigheden; men fire eller fem Dage derefter mistede han det ene af Svinene, en Maaned derefter det andet og nogen Tid derefter endda et Svin og endnu senere et Føl, som havde været inde paa Foder en Maaned. Ved vor Frue Tider i indeværende Aar fik saa en af hans Køer en stor Kalv, men kunde dog intet malke, og som de havde Mistanke til Maren Christensdatter; havde de lovet nogle Penge ud til de fattige, at Vor Herre skulde hjælpe dem til Rette igjen, hvorefter den og blev bedre, da de fattige havde faaet Pengene; men strax derefter blev den anden deres Ko syg, saa den intet kunde æde eller drikke en syv Ugers Tid; men da blev den noget til Pas igjen, efter at de havde talt med forn. Kvindes Datter og beklaget sig for hende med grædende Taarer, hvilket alt de beskyldte Maren Christensdatter for at være Aarsag til. En Beskyldning gik ud paa, at hendes Mand Søren Christensen tillige med Anders Jensen havde været paa Kjøb med en Mand om en Ko til at slagte, som de vare forligte om paa fire Skilling nær, og af hvilken de hver skulde have den halve Part; men Kjøbet, som blev gjort om Aftenen, blev opslagen om

anden Dagen, fordi Anders Jensen ingen Fæstepenge havde taget; men siden den Tid havde denne intet godt eller Nytte af sine Køer, af hvilke den ene havde en ulidelig Pine, saa den stedse holdt Munden aaben og Aanden var saa hed som en Lue, og den gav sig saa, at Naboerne omkring dem kunde høre det langt fra. Dernæst blev fremlagt et Sognevidne, bl.a. indeholdende, at Jeppe Mikkelsøn paa sin Sognepræst Hr. Peder Nielsøns Vegne indgav hans skriftlige Attest og Vidne, saa lydende: "Som jeg er stævnet til at vidne min Sandhed i den Sag imellem Maren Christensdatter og hendes Anklagere, men jeg nu ikke selv for lovligt Forfald i mit Embede kan møde, saa er dette mit sandfærdige Vidnesbyrd, at bemeldte Kvinde Maren Christensdatter i mange Aar, siden jeg har lært at kjende hende, har været berygtet for Trolldomskunst, hvilket jeg herved testerer, og det saa sandt mig Gud skal hjælpe", hvilket Vidnesbyrd tiltraadtes af flere, af hvilke nogle tilføjede, at hun ogsaa havde taget "Goden" af deres Mælkind, med nærmere Oplysninger. Saaledes vandt Karen Ingvartdatter, at, da Maren Christensdatter ungefær for 11 Aar siden i 4 Aar havde haft Goden af hendes Forældres Mælkind, kom hun en Dag til hendes salig Fader Ingvardt Mikkelsøn og hende ved deres Tørvestak og Vognhus og sagde til ham, at andre Folk havde sagt hende, at han vilde have hende brændt; derpaa kom han til at skjændes med hende; men strax derefter mistede de en af deres bedste Køer, og anden Dagen derefter blev en anden af deres Køer syg og vilde ikke æde af deres eget Foder i fjorten Dage; men hvad den skulde æde, maatte de hente paa andre Steder, og det vilde den æde. Peder Pedersen vendt, at for tre Aars Tid siden kom Maren Christensdatter til ham og begjærede en Kjærv af ham, og for det Rygte og den Frygt, der var hos ham og Naboerne, at hun skulde med Trolldom gjøre dem Skade, gav han hende Kjærven, ligesom ogsaa flere andre ytrede, at der havde hersket stor frygt for hendes Trolldom, saa de havde maattet gjøre hende til Vilje.

Efter at disse Vidner med deri indeholdte Anklager vare fremlagte, fremførte dernæst Christen Povlsøn d. 28de September de Bekjendelser, som Maren Christensdatter den foregaaende Dag i flere Vidners Nærværelse "frivillig, unødt og utvungen" havde aflagt, og som gik ud paa, at hun havde taget Folks Mælkind bort paa den Maade, at, naar hun havde laant deres Mælk, slog hun noget deraf paa Ilden i Fandens Navn, hvorved der kom Fløde paa hendes Mælk og hun fik mere Smør deraf end tilforn; hun kunde altså strax mærke, at hun havde det gode af deres Mælk; thi naar hun gav lidet Mælk i Karrene, blev der mere derpaa end før og gav det mere Smør, og dette gjorde hun dristig, frimodig og uden Frygt; men dog var der noget underligt for og hos hende, naar det skete, skjønt hun ikke øjensynlig saa noget, og naar hun derefter vilde

læse og bede Gud om Naade, kunde hun ikke gjøre sine Bønner med Andagt, og syntes hun da, at hun var forandret, og at det ikke var saa med hende som tilforn. Da hun blev tilspurgt, hvem hun troede der havde formeret hendes Fløde og Smør, naar hun slog Mælken paa Ilden, svarede hun, at hun vidste vel, Gud ikke gjorde det, og paa Spørgsmaalet om, hvad hun havde lovet Fanden, for at hun skulde skaffe hende Goden af de andres Mælk, var hendes Svar, at Fanden havde villet tilskynde hende til at forsværge sin Daab og Kristendom, hvilket hun dog ikke havde villet gjøre; han havde da været i en sort Kats Lignelse. Til sidst havde hun dog forsværget sin Daab og Kristendom for ham, men havde ikke ment i sit Hjærte, at hun vilde holde ham det. Endelig bekjendte hun, at en Kone i Vixø ved navn Inger havde lært hende det for mere end ti Aar siden, men nogen Tid derefter var hun død. Da denne hendes Bekjendelse derpaa var lydelig oplæst for hende, havde hun bekræftet hvert Punkt deri sandt at være, ligesom hun nu for Retten igjen tilstod det udi alle Ord og Punkter sandfærdigt at være, kun at det ikke var den Kone af Vixø, der havde lært hende det, men en Kvinde sønder af Thy, uden Tvivl af Snedsted Sogn, ved Navn Sidsel, som var kommen til hende og havde ligget hos hende for mere end ti Aar siden. Senere havde hun den 4de Oktober aflagt sin anden Bekjendelse, som blev afhjelmet i Retten d. 12te Oktober og som nu gik ud på, at det var hendes egen Moder Sidsel Pedersdatter, som boede og døde i Hillerslev, der havde lært hende det for 13 Aar siden, ungefær et Aar før hun døde. Fremdeles bekjendte hun da, at, der hun forsvor sin Daab og Kristendom begjærede Fanden at faa sit Mærke paa hende, hvilket hun ikke vilde tilstede, hvorfor hun satte sit Mærke paa hans Hoved med sin Pegefing, og var da i en sort Kats Lignelse.

Efter at hun for Retten aabenbarlig havde tilstaaet og bejaet denne Bekjendelse og ydermere havde draget sin Vante af den højre Haand og fremrakt sin Pegefing, med hvilken hun havde mærket Fanden, satte Christen Povlsøn i Rette og formente, at det var klarlig at se, at Maren Christensdatter havde forset sig imod Guds og den menneskelige Lov og derfor var skyldig at lide den Straf, som Lovens sjette Bogs første Kapitel niende Artikkel om formelder, og var derpaa Dom begjærende. Da efter Tiltale, Gjensvar og denne Sags Beskaffenhed vidste Herredsfogden Erik Eriksøn og de otte Mænd ikke at befri Maren Christensdatter fra Christen Povlsøns Irettesættelse, men hun for saadan sin grove, modvillige Ugudelighed at lide efter Lovens sjette Bogs første Kapitel niende Artikkel, der lyder saaledes: Befindes nogen Trolldmand eller Troldkvinde at have forsvoret Gud og sin hellige Daab og Kristendom og hengivet sig til Djævelen, den bør levende at kastes paa Ilden og opbrændes.

Denne Dom indstævnedes Christen Povlsøn den 2den November for Landstinget til Stadfæstelse, at Maren Christensdatter uden Forskaansel kunde vorde tilfunden Lovens Straf "Sjælen til Frelse, Legemet til Fordærvelse og andre til Afsky". Men her fik Sagen uventet et andet Udfald; thi da Maren Christensdatter var bleven fremstillet

for Retten og tilspurgt, hvem der kom til at bekjende det, som Vidnerne ommeldte, svarede hun, at de gav hende gode Ord og Brændevin, og saa sagde hun, hvad de vilde have sagt, hvilken Bekjendelse hun fastholdt paa alle til hende gjorte Spørgsmaal, i det hun tilføjede, at, naar hun tidligere havde bekjendt anderledes, da var det, fordi hun ikke havde bedre Forstand. Herpaa dømte da Retten (Erik Rodsten til Lerbæk, Kristoffer Bartholin til Bajlunggaard, Landsdommere, og Frants Bering, Landstingshører) den 1te December 1686 saaledes: De imod Maren Christensdatter førte Beskyldninger og Vidner bør magtesløse være og ikke komme hende paa Liv eller Frelse til Hinder eller Skade i nogen Maade.

Saaledes var altsaa Maren Christensdatter befriet fra de mod hende rejste Beskyldninger og den derpaa grundede Hjemtingsdom og kunde nu drage tilbage uden Fare; men man kan let forestille sig, at hun i Hjemmet kun blev mødt med liden Glæde og med stor Forbeholdenhed; selv hendes Sognepræst, Hr. Peder Nielsøn i Hjardemaal, som jo rigtignok havde været med til at bære Vidne imod hende, vidste ikke rigtig, hvad han skulde stille an med hende, og skrev derfor følgende Brev til Biskoppen:

Nobilissime, excellentissime dne Episcopo, Mæcenas optime!

Som Christen Povlsøn i Thisted, der har ageret den Sag imod Maren Christensdatter her af Sognet, som i lang Tid har været berygtet for Trolddoms Kunst og udi næstafvigte Sommer af adskillige er beskyldt og sigtet derfor, har d. 27de Februar sendt mig Landstingsdommen, hvorudi samme Kvinde befindes at være frikjendt, saasom hun paa Landstinget skal have benægtet sine forrige og mange Gange gjorte Bekjendelser, nu udi Thisted, nu paa Hillerslev Herredsting, saa fordrister jeg mig at sende E. velædle Højærværdighed en Kopi af samme Landstingsdom, som først kom til Thisted d. 24de Februar, hvoraf E. velædle Højærværdighed kan erfare alting, som til Hjemting og Landsting i samme Sag er passeret. Jeg besøgte samme Kvinde fire Gange, der hun sad i Thisted; men hver Gang var Kapellanen Hr. Hans nærværende. Jeg besøgte hende først d. 15de September, og da bekjendte hun dette alene for mig, da Hr. Hans var udgangen, at hun i 3 Aar havde haft de sigtendes Mælk og Smør fra dem. Atter kom jeg til hende den 27de September, og formanede Hr. Hans og jeg hende saa længe af Guds Ord, at hun frivillig med flydende Taare paa Kinderne bekjendte samme Dag 9 Poster, saa vi andre ogsaa græd med hende. Men som hun paa Landsting løgnagtig har sagt, at de gav hende gode Ord og Brændevin, da formanede vi hende vel med al Sagtmodighed, og Brændevin fik hun ogsaa for 1 skilling, men ikke til den Ende, at hun skulde sige, hvad vi vilde have sagt; men at hun fik Brændevin, dertil var denne Aarsag: hun kom til os i et Kammer hos Jens Svendsøn i Thisted ved 10 Slæt om Formiddagen; men der Klokkeren var 3 om Eftermiddagen, klagede hun, at den Kolde knugede hende, og som hun endda var fastende, fik hun af Medynk Brændevin for 1 skilling og et Stykke Brød, og dette er sandt, dertil kalder jeg Gud til Vidne. Derefter kom jeg til hende

tillige med Hr. Hans d. 4de Oktober, og da efter mange Paamindelser til hende af Guds Ord bekjendte hun 2 andre Poster. Endelig kom jeg til hende d. 24de November 3 Dage, førend hun blev ført til Viborg, og da bekjendte hun for Hr. Hans og mig ved højeste Ed, at hun havde aabenbaret for os alt det, som hun vidste sig at være skyldig udi. Den 1ste December blev Dommen afsagt paa Landstinget, den 8de kom hun her til Sognet igjen; men siden den Tid har hun ikke kommet til Folk, langt mindre til Kirken, udi 13 Uger; thi hun har en ond og bange Samvittighed. Menige Sognefolk har Afsky til hende og frygter for hende, ønskende intet hellere, end at hun maatte udryddes af Sognet, og skal hun blive her i Sognet, da tage mange ondt Exempel af hende, og hun bliver mange til største Forargelse. Jeg behøver fornemmelig eders velædle Højærværdigheds gode Raad og Betænkende herudi og beder derfor ydmygelig, at eders velædle Højærværdighed vilde værdisges at consulere (!) mig med det første, om samme løgnagtige Kvinde, som godvillig har bekjendt det, hun har været berygtet og sigtet for, bør at tolereres her i Sognet og fra al Straf og Diciplin eximeres. Jeg beder ydmygelig om Forladelse, at jeg hermed E. velædle Højærværdighed saa dristig molesterer. Og vil jeg have E. velædle Højærværdighed med velædle Kjæreste og elskelige Børn under den Højeste Beskjærmelse troligen befalet, som altid forbliver
Hjardemaal d. 2den
Martii 1687

eders velædle Højærværdigheds ydmygste Tjener
Peder Nielsøn.

Mindre fordumsfuld end Præsten resolverede Biskoppen paa denne Skrivelse saaledes:

Reverende den Pastor! Hvis tilforn med denne Kvinde er passeret i nogen Maader, har enhver vedkommende for Gud at ansvare til, og Gud forbyde, at hans Tjenere i nogen Maader med nogen uren og urigtig Procedur skulde have besmittet deres hellige Embede eller Samvittighed! Men saasom Landsdommerne med deres Dom nu er gengen imellem, og Kvinden er plat frikjendt, forundrer jeg mig højlig, at I endnu vil tale om nogen Forfølgelse eller Udryddelse eller Straf og Diciplin. Af Almuens Tanker og Misforstand bør I ikke, som skal lære andre, lade eder forledes til nogen Forgribelse; men I bør undervise Sognefolket, at de fare vild, i det de ville være kloge over Øvrigheden og Dommerne og holde den for skyldig, som Retten har kjendt uskyldig. Synden maa I nok straffe og laste aabenbarlig i eders Prædiken ved al forefaldende Okkasion saadanne Gjæringer og saadanne Bekjendelser, som have aldeles ingen Samfund med Sandhed eller Gudelighed; men med Synderinden har I intet videre at gjøre end at røre udi hemmelig Samtale Samvittigheden og redde, saa vidt I kan, Sjælen. Var dette et Ukrudt, som skulde have været afhugget, da maa de svare dertil, som var betroet Sværdet og ikke uddrog det dertil. Vi ville nu applicere os til det dictum Christi Matth. 13 V. 30: Lader Klinten voxte tilsammen indtil Høsten. Sic censeo et te

valere voveo (dette er min Mening, og jeg ønsker dig at leve vel).

Alburgi pridie Non. Mart. anni mdclxxxvij (d. 6te Marts 1687).

Tuus

in domino (din i Herren)

H. Bornemann.

(Efter afskrift i Aalborg Bisparkiv.)

Kilde: Samlinger til Jydsk Historie og Topografi. 2. rk., bd. 1, side 428- 434.